

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

ЖАНДАРМЕРИЈА ИЗМЕЂУ ВОЈСКЕ И
ПОЛИЦИЈЕ
ДИПЛОМСКИ РАД

МЕНТОР:

др Зоран Јефтић,
ванредни професор

КАНДИДАТ:

Душан Милојевић

Београд, 2020. година

САДРЖАЈ

УВОД.....	2
НАСТАНАК И РАЗВОЈ ЖАНДАРМЕРИЈЕ КРОЗ ИСТОРИЈУ.....	3
Почеци организовања Жандармерије у Србији и њена надлежност.....	4
Жандармерија у Краљевини Србији	5
Жандармерија у Југославији између I и II светског рата.....	7
Жандармерија у Републици Србији.....	8
УЛОГА И ЗАДАЦИ ЖАНДАРМЕРИЈЕ	13
Попуна радних места у Жандармерији.....	14
Наоружање и опрема Жандармерије	15
УЛОГА ЖАНДАРМЕРИЈЕ У ОТКЛАЊАЊУ ТЕРОРИСТИЧКИХ АКТА	18
УЛОГА И ЗНАЧАЈ ЖАНДАРМЕРИЈЕ У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА	22
Потенцијални узроци ванредних ситуација	24
Процедуре Жандармерије за време одржавања јавних скупова.....	25
ЖАНДАРМЕРИЈА И ДРУГЕ ЈЕДИНИЦЕ БЕЗБЕДНОСТИ	26
Жандармерија и САЈ – разлике и сличности	26
Жандармерија и војна полиција	27
Проблеми у функционисању Жандармерије	28
ЖАНДАРМЕРИЈА У СИСТЕМУ БЕЗБЕДНОСТИ ДРУГИХ ДРЖАВА ...	29
Италија.....	29
Француска	31
Турска	33
ЗАКЉУЧАК	35
Референце.....	36
Прилог	37

УВОД

Од античких времена и формирања већих људских заједница постојала је потреба да се одржи ред и мир унутар њих самих. Како би друштво функционисало потребно је да постоји дисциплина односно да се поштују одређене друштвене норме, прописи, правила, закони. Данас, за очување јавног реда и поретка задужена је полиција. Полиција пружа подршку владавини права и обезбеђује остваривање Уставом загарантованих људских права и слобода.

Уколико друштву прети опасност изван граница тј једна држава нарушава суверенитет и територијални интегритет друге, онда задатак одбране независности државе припада војсци. За разлику од полиције, која се бави унутрашњим пословима, војска, у складу са својом улогом и задацима, поседује другачије наоружање и опрему и припадници војске пролазе кроз другачију обуку.

Међутим, шта се дешава ако дође до безбедносних претњи унутар земље које нарушавају друштвени поредак а полиција нема средстава нити је довољно обучена да одговори на такве изазове? Док, с друге стране, војска нема надлежности да реагује унутар територије, осим у оквиру 3. мисије? Каква би формација, јединица или организација била најпогоднија за решавање оваквих, савремених безбедносних проблема као што је тероризам на пример?

Појава нових безбедносних изазова, ризика и претњи као што је асиметрично ратовање - све већи број цивилних жртава, развој технологије и наоружања, оружја за масовно уништење у рукама фанатичних група, борба против сепаратизма, а посебно борба против тероризма, изискује потребу за формирањем мањих, врхунски обучених и у сваком тренутку доступних оружаних формација (Жандармерија, 2020). Таква јединица која поседује најсавременије наоружање и која је у приправности за моментално деловање јесте Жандармерија. Иако сличнија војсци по опреми и наоружању, Жандармерија у Републици Србији начелно припада Дирекцији полиције у оквиру Министарства унутрашњих послова.

НАСТАНАК И РАЗВОЈ ЖАНДАРМЕРИЈЕ КРОЗ ИСТОРИЈУ

Жандармерија – *gendarmarie* представља назив за оружану формацију чија је намена очување безбедности државног поретка, одржавање јавног реда и борба против криминалитета. У организационом погледу, начину устројства и дисциплини, између жандармеријских јединица и активне (оперативне) војске, разлике су често веома мале. Међутим, у погледу употребе Жандармерија је начелно потчињена Министарству унутрашњих послова односно представља део полиције (у Србији).

Кнежевина Србија своју прву жандармеријску чету формирала је 1860. године. Указом кнеза Михаила 1861. године основана је Жандармерија чији је основни задатак био да одржава јавни ред и мир у Београду. У тој Београдској новооснованој чети било је 120 припадника од чега 15 коњаника, са посебним униформама и наоружањем.

Историјски корени жандармеријске службе могу се наћи код старих Римљана. У Риму о сигурности, реду и заштити грађана бринули су посебни службеници (*latrunculatores*), поред званичних полицијских органа тзв. Ликтора.

Жандармерија је најпре организована у Француској и то у доба револуције 1791. године. Тада је формирана национална жандармерија. Када су на власт дошли републиканци ова формација била је на кратко укинута. Наполеон Бонапарта је поново установио жандармерију и поверио јој надзор над унутрашњим редом и миром у држави. Поред наведене дужности жандармерија је вршила функцију војне полиције, односно била је задужена за одржавање реда и мира у војсци. Поред своје личне жандармерије Наполеон је уз себе држао и одређени број припадника Националне жандармерије. У то време жандармерија је била организована у легије, а ове су биле састављене од пешака и коњаника. Све касније промене државног уређења у Француској нису имале утицај на постојање жандармерије. Како су пролазиле године она је све више расла, добијала је нова овлашћења. На тај начин Француска жандармерија постала је узор другим државама у изградњи ове војно-полицијске формације (Браковић & Радовић, 2011).

Почетком XIX века, са формирањем жандармерије почињу и друге државе, наравно, по француском моделу. Формирање жандармерије почиње у немачким државама: Краљевини Саској, Анхалтским војводствима, Виртенбергу, Баварској и Мекленбургу. Жандармерија у ХанOVERу – *Landdragoner* формирана је 1812. године. У Хесену је названа *Kurassieren*. Убрзо је жандармерија формирана и у Холандији под именом *Marechaussee*. На Сардинији, жандармеријске јединице добијају назив „*Carabinieri*“ што је и данас име италијанске жандармерије. У Шпанији је успостављена жандармерија под именом *Guardia civil*. У Пруској жандармерији је установљена као земаљска (пољска) или лучка (приморска), организована у више бригада, а бригаде у више компанија (чета).

Свака од поменутих држава за време ратова, постављала је по француском узору, једно одељење жандармерије, чија је обавеза била да чува и штити владара, команданта војске и друге војне функционере. Улога жандармерије била је и да одржава ред у војсци, учествовала је активно у ратним дејствима, кроз извиђачку службу. Одликовала се изненадним брзим продорима кроз непријатељске војне редове.

Једина држава која није следила француски модел жандармерије, била је Енглеска. У Енглеској је кроз векове постојала једна врста жандармерије као огранак јавне безбедности, под именом - Констаблери (*Constable*). Они нису били трајно постављени и плаћени државни службеници, него су бирани на период од годину дана од стране општинских власти. Ову службу били су дужни да служе сви енглески држављани по позиву, изузев војника, свештеника, лекара и адвоката. Имућни грађани имали су право да ако они буду изабрани одреде своје заменике који ће уместо њих служити и ти заменици звали су се *Depty Constable*, али су ипак за њих били одговорни у току вршења службе. Констаблери нису били наоружани, носили су са собом дугачку палицу и представљали су претечу данашњих лондонских полицајаца (бобија).

У Аустрији је 1815. године, по преузимању Краљевине Ломбардије, од тамо затечене француске жандармерије, створена прва оружана и војнички устројена служба за вршење послова јавне безбедности. Седиште прве аустријске жандармеријске јединице која се састојала од пет и по ескадрона, било је у Милану. Жандармерија је бројала 37 официра и 1012 жандарма. Први закон о жандармерији, Аустрија доноси 1850. године. Овим законом оснива се 16 жандармеријских јединица. Једна од тих јединица (девета), вршила је своје дужности на простору Бачке и Баната. Следећи примере суседних држава, Србија је половином XIX века формирала жандармеријске чете. Задатак формираних чета био је да обезбеде јавни ред и мир. Историја жандармерије у Србији, иако са прекидима у њеном постојању, прожета је многим догађајима, а сама жандармерија прошла је пут од помоћне полицијске службе до самосталне полицијске јединице, која и данас обавља значајне послове из области јавне безбедности (Браковић & Радовић, 2011).

Почети организовања Жандармерије у Србији и њена надлежност

Неоспорна чињеница јесте да институција полиције у Србији има богату традицију и управно утемељење кроз законске и друге прописе. О томе сведочи и велики број докумената којима је било регулисано остваривање полицијских функција, као и надлежност и друга битна питања од значаја за полицију.

Обављање полицијских послова у српској држави под управом династије Немањића у XV веку, било је поверено нижим чиновницима, властелинима и жупанима. У току устанка 1804. године полицијска власт у нахијама поверавана је војводама и обор-кнезовима. У кнежевинама полицијске послове обављали су локални кнезови. Извршне службенике обор-кнезова представљали су Голаћи и Бећари. Касније су улогу извршних органа новоустројене судске власти (магистрата), преузели пандури. Већ 1807. године у Београду је утврђена редовна и стална полиција коју су чинили полицајмајстор (управник градске полиције), полицај-квартал-мајстори (управници квартова), ликтори (помоћници управника задужени за различите ресоре), писари и униформисани пандури који су се старали о очувању реда у граду.

На скупштини устаничких старешина која је одржана 14. јануара 1811. године, Правитељствујушчи Совјет Србски, подељен је на шест попечитељстава (министарстава). За првог попечитеља (министра) унутрашњих дела постављен је Јаков Ненадовић. Тиме је установљена полицијска власт.

Начертанија устројства полицајне власти у Београду, представља први пропис о уређењу полицијске службе у устаничкој Србији. До данашњих дана непознато је ко је учествовао у изради овог документа. Начертаније је дуго чувано у једној приватној архиви, да би било објављено у Полицијском гласнику, Службеном листу Министарства унутрашњих дела у Београду тек 6. марта 1911. године. Текст Устроениа подељен је у три главе и 43 чланова. У Трећој глави Устроениа донесена је одредба о формирању наоружаних службеника, тј. жандарма. Тим одредбама установљена је Жандармерија у Србији. Београдска жандармеријска чета, бројала је 120 људи, укључујући 15 коњаника.

Задатак им је био одржавање мира, реда и сигурности, као и обављање полицијске и потпомагање и издржавање експедиционе службе. Чета се делила на четири вода, а била је стационирана при Главном управитељству. У обављању својих задатака жандармеријска чета је била потчињена управитељу вароши Београд.

Београдска жандармеријска чета истакла се у јуну 1862. године када је дошло до сукоба на Чукур чесми, између турских низама и једног српског дечака. Том приликом убијен је један ноћни стражар (полицајац). Жандармерија је тада стала у одбрану државних интереса и извојевала своју прву победу. Тада је београдска жандармерија сјајно извршила своју дужност и сачувала Београд од велике опасности и страшног покоља. У овом сукобу животе је изгубило шест жандарма, а више њих је рањено.

Устроение је предвиђало доношење посебног акта којим би се регулисала служба, надлежност и дужности ове жандармеријске формације. У веома кратком размаку само након неколико месеци Устроение од 18. фебруара 1860. године замењено је законским актом истог назива који је донет 11. јула 1860. године. Ово Устроение подељено је такође на три главе. У трећој глави учињене су значајне промене, тачније детаљно је уређено да ће жандармеријска чета бити стављена на располагање и сваком члану Управитељства. Бројно стање жандармеријске чете је увећано, тако да је она сада бројала 120 жандарма (пешака) и још 15 коњаника. Командир чете био је у рангу обер-официра. Постављао га је кнез на предлог Управитељства. Он је командовао четом у војно-дисциплинском смислу, и био је дужан да се стара о обуци и васпитању жандарма.

Новим документом измењена је и формација чете, па се она делила на два вода, а сваки вод на два полувода, а сваки полувод на два одељења. Непосредну команду над 15 жандармеријских коњаника имао је један поднаредник (Браковић & Радовић, 2011).

Жандармерија у Краљевини Србији

Балканско полуострво по завршетку Берлинског конгреса 1878. године добија значајно измењен изглед. На истом конгресу Кнежевина Србија стиче међународно признату независност.

Законом о жандармерији од 11. јуна 1884. године формирана је државна полицијска жандармерија. Овим законом жандармерија је организована као самостална војна установа са засебном командом, која је у погледу вршења полицијске службе прикључена полицијској власти. Као део војске, Жандармерија је по унутрашњој организацији, стајала под војним министром, а као орган јавне безбедности била је потчињена Министарству унутрашњих дела и његовим органима. Као орган полицијске

власти жандармерија је установљена за одржавање реда, спокојства и сигурности у земљи, за извршење наредби полицијске власти, за гоњење криваца и за чување границе.

Недуго затим, дужност чувања границе прешла је из надлежности Жандармерије у надлежност Финансијске страже. Закон о жандармерији из 1884. године, био је први свеобухватни, посебан правни акт који је регулисао организацију, надлежност, попуњавање и са другим битним питањима од значаја за рад ове службе. Овај документ доказује да је Жандармерија била део полиције, иако је представљала војну установу, па су тиме и жандари били органи државне полицијске власти задужени за: одржавање реда, заштиту личне и имовинске безбедности грађана, спречавање (кривичних) казних дела (проналажење), истраживање њихових починилаца, извршење закона и судских одлука и чување здравља и јавног морала грађана.

Ако се посматра формацијски, наступиле су значајне измене у односу на дотадашњу жандармеријску чету у Београду. Према своме задатку и опреми, Жандармерија се делила на пешадијску и коњичку. Бројно стање Жандармерије утврђивало се буџетом, а формацију је одређивао краљ посебном уредбом, на заједнички предлог министра унутрашњих дела и министра војног. Исте године, када је донет Закон, повећан је и број жандарма на 1207 људи, од којих је у Београду било 384, а у одредима 823. Што се тиче услова за пријем у Жандармерију били су поопштрени, у смислу да је подигнута доња граница у годинама пријема (Браковић & Радовић, 2011).

Закон је, као што је већ речено, био у примени све до почетка Првог светског рата, а неке од одредби примењивале су се све до 1922. године, односно доношењем новог закона. Примену Закона пратила је „Уредба о формацији, наоружању, оделу, опреми, дужности и настави жандармерије“, од 28. јула 1884. године. Њене одредбе ближе су одређивале законска решења, а остала је у примени до 21. априла 1899. године када је замењена новом. Уредбом је утврђено постојање жандармерије у Београду и у окружним местима, а по потреби и захтеву министра унутрашњих дела, министар војни могао је распоредити жандармерију стално и по другим деловима државе. Надлежност министра унутрашњих дела (послова) и министра војске над Жандармеријом биће присутна током читавог њеног постојања.

У сваком округу налазио се један жандармеријски одред и носио је назив тог округа. Сви окрузи били су под једном командом, која је носила назив Жандармеријска команда. Уредба је посебно прописивала и врсте наоружања, начин одевања као и опрему Жандармерије. Жандармерија је била дужна да безусловно извршава налоге војних власти, али исто тако и полицијске власти у својој служби. При сваком службеном обраћању лицу, жандар је био обавезан да каже: „У име закона“.

Командант Жандармерије непосредно је комуницирао са министром унутрашњих дела и министром војним, а исто тако са свим војним и полицијским властима. У међувремену у Србији долази до промене на престолу. Како је краљ Милан Обреновић абдицирао земљом је управљало Намесништво, али је 1893. године краљев син Александар Обреновић разрешио намеснике дужности и иако малолетан, прогласио се краљем (Браковић & Радовић, 2011).

Прве измене у организацији Жандармерије уследиле су 29. септембра 1894. године када је донета Привремена жандармеријска уредба о одредима. Уредбом су уведени окружни одреди жандармерије јачине 1235 људи. Београдски одред чиниле су

4 жандармеријске чете, коњички жандармеријски вод и две чете ноћних стражара. Током 1896. године формирана је погранична жандармерија. Она се састојала из кордонских команди, и била је распоређена у 17 делова свих пет пограничних одсека. Штаб Пограничне Жандармерије премештен је из Београда у Ниш. Међутим, већ 22. августа 1899. године ингеренције Пограничне Жандармерије преузима Погранична трупа, тј., надзор над државним границама прелази у надлежност Министарства војске.

Закон о јавној безбедности од 31. јануара 1905. године који је садржао четири дела и има 15 чланова садржао је одредбе које су се односиле на Жандармерију. Четврти део овог прописа односио се на казне које су биле предвиђене за полицијске и жандармеријске службенике који се покажу немарни у хватању хајдука. После доношења овог законског акта учестале су расправе о реформи жандармеријске службе и доношењу новог Закона о жандармерији. Новина која се догодила у наведеном периоду јесте оснивање жандармске школе 1909. године. Школа је установљена у договору Управе града Београда са Командом Жандармерије.

Крајем 1911. године министар унутрашњих дела поднео је у парламенту пројекат (нацрт) новог Закона о жандармерији. Балкански ратови (1912-1913. године), омели су доношење овог законског акта. Жандармерија је активно учествовала у оба балканска рата. Што се тиче учешћа Жандармерије у Првом светском рату оно је обележено херојским борбама жандарма у одбрани Београда 1914. и 1915. године.

Жандармерија у Југославији између I и II светског рата

Потписивањем неколико мировних споразума од којих је најважнији Версајски споразум од 28. јуна 1919. године окончан је Први светски рат. Нова држава Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца (СХС) касније је названа Краљевина Југославија.

Уредба о формацији, опреми, надлежности, дужностима и настави Жандармерије од 26. фебруара 1919. године представља први пропис који је уређивао питања од важности за рад Жандармерије у новој држави Краљевини СХС. Жандармерија је била саставни део војске сталног кадра, са задатком да одржава јавни ред и безбедност и обезбеди извршење закона. Команда Жандармерије, била је највиша жандармеријска команда у држави. Жандармерија се делила на шест бригада са бројчаним називима од I до VI.

Први Закон о жандармерији у заједничкој држави донет је 18. фебруара 1922. године, на основу чл. 130 Устава, а објављен у Службеним новинама Краљевине СХС, 1. априла исте године. Опште одредбе одређивале су Жандармерију као део војске сталног кадра и орган државних управних власти чији је задатак да се стара о јавној безбедности, одржава јавни ред и мир и да обезбеђује извршавање закона.

Жандармерија је била потчињена Министарству унутрашњих дела (у погледу употребе и стручне наставе) и Министарству војном и морнарице (у погледу снабдевања, дисциплине, личних односа и војничке наставе). Жандармерија је вршила своју службу по наређењу претпостављених жандармеријских и службених власти у границама закона. Служба жандармерије била је двојака:

- редовна, која се вршила по општим правилима, прописима и наређењима и састојала се у општој превентивно-репресивној служби;

- позитивна, која се састојала у извршавању наређења службених власти.

Закон о жандармерији од 27. септембра 1930. године није садржао другачије одредбе у многим питањима организације и надлежности Жандармерије од претходног из 1922. године. Закон је садржао преамбуле, десет делова и прелазне одредбе, укупно 120 чланова. У односу на претходни закон, додат је само последњи део који се тицао пензија. По избијању априлског рата 1941. године, Жандармерија, као уосталом и целокупна војска Краљевине Југославије, доживљава потпуни слом пред надирањем Сила осовине, што је практично означило њен крај у облику у коме је до тада постојала (Браковић & Радовић, 2011).

Жандармерија у Републици Србији

У склопу интегративних процеса приближавања Европској унији, имајући у виду тежњу државних структура и грађана за евроинтеграцијама, пришло се прилагођавању, између осталог, организације и законских прописа којима се уређује област рада Министарства унутрашњих послова.

Ескалација терористичких активности на југу Србије, од стране албанских екстремиста крајем прошлог и почетком овог века, са циљем стварања још једне албанске државе, сада на територији државе Србије, користећи тероризам као средство за стварање тог циља и потреба очувања стабилног стања безбедности на том подручју, након завршетка кризе, превазишле су могућност ангажовања само редовних полицијских снага. Искуства различитих држава и њихових полицијских снага, указивала су на потребу образовања високопрофесионалне службе, састављене од врхунски обучених појединаца у оквиру полицијског система, чији би дијапазон ангажовања био између класичних полицијских задатака и ангажовања са одређеним војним карактеристикама (Браковић & Радовић, 2011).

Такво ангажовање подразумева потребу за посебним видовима обучености, организованости и опремљености, као и потребу за савладавањем одређених вештина од стране појединаца који чине такву полицијску организацију, што претходни концепт није могао да пружи. Није било реално очекивати да полицајац, који обавља редовне полицијске послове за које је потребан један ниво обучености, преко ноћи промени униформу и буде психо-физички спреман и обучен за сасвим друге послове који подразумевају други ниво вештина. Ово се нарочито огледа када је у питању супростављање терористима који су обучени и спремни на сваку жртву, како би остварили своје циљеве. С друге стране трпели су и редовни полицијски послови, јер није могло да се обезбеди једно од фундаменталних начела успешног функционисања полицијске службе, а то је сталност обављања полицијских послова на одређеној територији и сталност људских ресурса на истом простору. Зато је једна традиционална установа као што је Жандармерија у Србији била не само реална потреба, већ и значајан фактор повратка нечему што има утемељење у сећању народа као значајан чинилац опште сигурности.

Жандармерија Републике Србије данас представља високооперативну организациону јединицу српске полиције војно-полицијског типа. Усвајањем новог

Закона о полицији („Сл. гласник РС“, бр. 6/2016), јединица је добила статус посебне јединице полиције у оквиру Дирекције полиције.

Окончањем оружаних сукоба на Косову и Метохији тадашње државно руководство увиђа да Посебне јединице полиције - ПП, услед несталног оперативног састава, нису биле у стању да ефикасно извршавају наменске задатке. Посебне јединице полиције, организоване у шест бригада, почев од 3. јануара 1997. године, наставиле су традицију Посебних јединица милиције, формираних 1972. године. Током 1997. такође се образују и Оперативно потражне групе - ОПГ при ПП, које су, захваљујући напреднијој обуци припадника и бољој опремљености, намењене биле за извршавање специфичнијих задатака на Космету. Дужности команданта ОПГ обављао је Горан Радосављевић Гури. Изузетни подвизи, залагања и пожртвованост током оружаних сукоба на Косову и Метохији изградиле су велики углед припадника Посебних јединица полиције. И поред значајног борбеног искуства, ове бригаде нису задовољавале критеријуме оперативности и ефикасности, првенствено јер су тадашњи полицијски службеници позивани у ПП по потреби, са својих редовних задатака и послова.

Управо ова околност представљала је главни разлог да се, након укидања ПП-а, јуна 2001. године формира професионална јединица Жандармерија, чија се намена првенствено односила на борбу против тероризма, односно сузбијања нарушавања јавног реда и мира, те њиховог успостављања када су нарушени у већем обиму и/или на већем подручју. Такође, замишљено је да јединица буде војно-полицијског типа, организована по територијалним критеријумима, што би, уз посебну обуку и опремљеност, требало да буде претпоставка високе оперативности на територији целе државе (Павловић, 2017).

Залагањем тадашњег министра унутрашњих послова Душана Михајловића, начелника Ресора јавне безбедности Сретена Лукића, као и, у то време, пуковника полиције Горана Радосављевића, реализоване су неопходне припреме за формирање модерне Жандармерије. Пуковник Радосављевић уједно је био и први командант модерне Жандармерије од 21. јуна 2001. године до 17. августа 2004. године, када дужност команданта преузима Боривоје Тешић. Јуна 2008. године дужност команданта јединице преузима Срђан Гракуловић, а годину дана касније на његово место долази пуковник Братислав Дикић. Почетком августа 2013. године дужности команданта преузима пуковник полиције Миленко Божовић кога марта 2015. године наслеђује пуковник Горан Драговић, који је претходно обављао дужности команданта Противтерористичке јединице - ПТЈ.

Избором имена нове јединице настављена је славна традиција српских ратника, почев од давне 1860. године када је у Београду, указом кнеза Михајла, основана прва чета Жандармерије намењена за задатке и послове очувања јавног реда и мира у Београду. Оданост земљи и народу као и бројни подвизи генерација српских жандарма изградиле су часну репутацију јединице, која се наставља и данас.

Документима о оснивању утврђена је намена модерне Жандармерије, на основу детаљног анализирања тадашњих безбедносних изазова у земљи, као и капацитета самог безбедносног система државе. Током периода оперативности намена Жандармерије није се мењала у већем обиму, али се до данас могу приметити измене мањег обима, сходно актуелним потребама на терену, као и оперативним капацитетима саме јединице.

Поменуте измене могле би се окарактерисати као додатна прецизирања наменских задатака, послова и радњи, односно означавање појединих активности као примарних. Уопштено, Жандармерија Републике Србије данас је намењена за извршавање оперативно-тактичких послова, задатака и радњи ради:

- ефикасне борбе против тероризма на оперативном и тактичком нивоу;
- обезбеђивање јавног реда и мира, односно успостављања и одржавања када су нарушени у већем обиму и/или на већем локалитету;
- обављања сталних полицијских послова дефинисаних позитивноправним прописима Републике Србије.

Имајући у виду да Жандармерија у свом саставу обједињава више организационих јединица, треба истаћи да ове, по правилу, имају прецизније дефинисане намене а у оквиру опште намене јединице. Тако, данашња Ронилачка јединица своје капацитете фокусира на извођење специјалних дејстава на свим врстама водених површина, односно у свим врстама водених окружења, као и на копненим површинама у близини водених. Са друге стране, специјалистичке јединице Жандармерије посебно су обучене и опремљене за извршавање најсложенијих наменских послова и задатака примарно на копну, попут реализације високоризичних хапшења, решавања талачких ситуација упадима у објекте свих врста и слично. Такође, предвиђено је и да јединице Жандармерије, по потреби на терену, могу пружати асистенције другим организационим елементима јединице, односно другим организационим јединицама Министарства унутрашњих послова и/или Министарства одбране Републике Србије (Павловић, 2017).

У складу са одредбама новог Закона о полицији (члан 23, став 4.,5. и 6.) (Закон о полицији, 2018) Жандармерија се ангажује на основу наредбе команданта јединице (или заменика), уз претходно одобрење директора полиције (или заменика). У изузетним околностима, када се ангажује једна или више јединица Жандармерије у пуном капацитету, наредба команданта или његовог заменика мора бити претходно одобрена од стране директора полиције (или заменика), а уз сагласност министра унутрашњих послова (или заменика). Командантов или замеников предлог за ангажовање треба да садржи безбедносну процену конкретне ситуације, као и план активности које се планирају предузети. У случају хитности, план активности може бити достављен и накнадно, а најкасније 24 сата након ангажовања.

Анализирајући тадашње безбедносне изазове на територији тадашње државе одлучено је да се Жандармерија устроји према територијалном критеријуму, тако да у већим градовима у земљи буду распоређени оперативно самостални елементи јединице. Одлучено је да се организују оперативни одреди у већим градовима у земљи - Београду, Новом Саду, Краљеву и Нишу.

Сваки од одреда ангажовао се по принципу месне надлежности, а по потреби могао је пружити асистенцију било ком одреду. Попуњавањем радних места утврђених првобитном систематизацијом замишљено је да Жандармерија постане високооперативна професионална јединица на државној територији, што је у пракси убрзо постало очигледно.

Првобитни план и програм обуке инструктора, а потом и првих генерација жандарма био је веома интензиван и у теоријском и у практичном сегменту, како би се рационализовао временски период оспособљавања јединице за ефикасно извршавање наменских активности. Захваљујући веома искусним и високообученим професионалцима, прва фаза плана реализована је врло добро, те се остварила могућност да се при јединици организују противтерористички водови, као прве специјалистичке компоненте при сваком одреду Жандармерије. Кадар се попуњавао најистакнутијим припадницима и старешинама. План и програм активности, као и опрема ових водова били су специфични, а у складу са тадашњим потребама државног безбедносног система и саме јединице. У наредном периоду, бројно стање водова се увећава, те се ове формације дижу на ранг чета при сваком одреду Жандармерије. Такође, прилагођавају се планови и програми обука, а интензивно се ради и на побољшању специјалистичке опреме и наоружања (Павловић, 2017).

Након укидања Јединице за специјалне операције, Ронилачки центар уврштава се у организацију Жандармерије. Захваљујући одличној опремљености и обучености припадника центра, Жандармерија додатно увећава оперативност. Ронилачки центар ЈСО формиран је током 1997. године, а данас је оперативан као Ронилачка јединица Жандармерије са базом у Београду. У свом оперативном елементу обједињава три специјалистичка тима: ронилачко-интервентни, ронилачко-потражни и наутички. Дана 7. маја 2003. године, одлуком министра унутрашњих послова Душана Михајловића, а на предлог тадашњег команданта Жандармерије Горана Радосављевића, у оквиру Жандармерије формирана је елитна Противтерористичка јединица - ПТЈ, намењена за извршавање најсложенијих наменских задатака и послова, попут високоризичних хапшења, решавања талачких ситуација и слично. Током априла 2007. године, одлуком Владе Републике Србије, а на предлог тадашњег министра унутрашњих послова Драгана Јочића, ПТЈ је издвојена из састава Жандармерије и устројена као самостална организациона јединица Дирекције полиције.

Током 2005. године оперативност јединице се увећава организовањем Јединице за обезбеђивање одређених личности и објеката од посебног значаја, која сходно свом називу, усмерава своје капацитете на задатке и послове блиске заштите, односно активности физичко-техничког обезбеђивања.

Током 2006. године при одредима Жандармерије организују се и групе водича службених паса, испрва са по шест паса по групи. Међу посебно обученим псима, који асистирају при реализацији наменских задатака и послова, данас преовлађују расе немачки овчар, белгијски овчар малиноа, ротвајлер и лабрадор.

Систематизацијом из 2011. године био је устројен и Први одред за брзе интервенције који је обједињавао тадашње специјалистичке чете свих одреда Жандармерије заједно са Ронилачким центром Жандармерије. Први одред добио је и посебну команду, одговорну команди Жандармерије у Београду, а дужности команданта одреда обављао је тада потпуковник полиције Војкан Ивановић, искусни старешина и, између осталог, специјалиста падобранства са преко 1000 скокова.

Средином 2013. године извршене су и мање промене у систематизацији јединице: укида се Први одред за брзе интервенције и установљава се Јединица за противтерористичка дејства - ЛПТД Жандармерије која, као и 1. ОБИ, обједињава четири

специјалистичке чете, али не и Први ронилачки центар. Последњом систематизацијом јединице Први ронилачки центар мења назив у Ронилачка јединица Жандармерије, подређен Команди, а четири јединице за противтерористичка дејства мењају називе у специјалистичке јединице, свака оперативна у оквиру одреда Жандармерије Републике Србије.

Део активности из плана и програма обуке припадника Жандармерије реализује се у сарадњи са полицијским и војним јединицама из Републике Србије и иностранства. Ове активности подразумевају учествовање у здруженим тактичким вежбама и безбедносним семинарима, пружање стручне асистенције у обучавању припадника јединица из земаља са којима Република Србија остварује пријатељске политичке односе и сарадњу, као и извођење активности у земљи, уз асистенцију припадника и/или инструктора из иностранства (Павловић, 2017).

У Републици Србији Жандармерија остварује одличну сарадњу са свим јединицама полиције и војске кроз здружене тактичко-показне вежбе, семинаре али и заједничко извршавање одређених задатака и послова на терену, посебно у Копненој зони безбедности на југу Србије. У бази Козјак, удаљеној 14км од Куманова, припадници Жандармерије двадесет четири сата дневно прате развој ситуације и спроводе појачане активности са припадницима других полицијских јединица. Са колегама из региона српски жандарми имају прилике да размењују знања и искуства на здруженим међународним семинарима који се на простору бивше Југославије организују сваке године, а интензивнија сарадња одржава се са Специјалном јединицом полиције - СЈП МУП Р. Српске, црногорском Посебном јединицом полиције - ПЈП, као и Специјалном антитерористичком јединицом – САЈ МУП Р.Србије.

Жандармерија Републике Србије одржава и одличне односе са инструкторима из Израела, затим колегама из Португала, Француске, Румуније, Алжира, Јордана, а захваљујући залагањима државног руководства српски жандарми ће имати прилику да у будућности сарађују и са припадницима руског Спецназа (Специјалне јединице руске војске).

Слика 1. Жандармерија Републике Србије (Žandarmerija Republike Srbije, 2020)

УЛОГА И ЗАДАЦИ ЖАНДАРМЕРИЈЕ

Процена стања безбедности и безбедносних претњи, као и анализа употребе и ангажовања полицијских снага у претходном периоду, указали су на потребу за формирање високопрофесионалне службе састављене од врхунски обучених појединаца у оквиру полицијског система која би била обучена, оспособљена и опремљена за различито ангажовање од класичних полицијских задатака до ангажовања која обухватају извођење дејстава, мера и радњи војног карактера.

Поштујући традиционалне вредности, стечена искуства различитих држава и њихових полицијских система, али и уважавајући промењене околности и тенденције у развоју полиције у Србији, дана 25. јуна 2001. године у склопу Ресора јавне безбедности формирана је Жандармерија као нова, професионална, мобилна маневарска јединица која ће се ангажовати у случајевима ванредних догађаја из домена јавне безбедности.

Тадашња Влада Савезне Републике Југославије је Жандармерију легитимисала као организациону јединицу Министарства унутрашњих послова у чијем су делокругу послови који се односе на организовање и извршавање најсложенијих задатака из домена одбране од тероризма (Жандармерија, 2020).

Године 2005. донет је Закон о полицији, којим је укинута дотадашња Ресор јавне безбедности, а уместо њега је формирана Дирекција полиције, у чијем се седишту, између осталих организационих јединица, налази и Жандармерија.

Жандармерија је посебна јединица полиције у седишту Дирекције полиције.

Слика 2. Грб Жандармерије РС (Жандармерија, 2020)

Жандармерија се ангажује на предлог руководиоца организационе јединице, по одобрењу директора полиције. Изузетно, Жандармерија се приликом ангажовања које обухвата употребу једног или више одреда у максималном капацитету, ангажује на предлог руководиоца одговарајуће организационе јединице уз претходно прибављено

одобрење директора полиције и сагласност министра унутрашњих послова. Предлог за ангажовање садржи безбедносна процену и план активности.

Задаци Жандармерије:

- сузбијање тероризма;
- лишавање слободе чланова организованих и других опасних криминалних група и појединаца у сарадњи са другим организационим јединицама МУП-а;
- успостављање јавног реда нарушеног у већем обиму;
- сузбијање побуна у институцијама за извршење кривичних санкција;
- обезбеђење објеката и личности;
- пружање помоћи у ванредним ситуацијама – спасилачка служба;
- пружање помоћи код несрећа на води и копну;
- ронилачке и наутичке активности;
- пружање помоћи другим државним органима;
- ангажовање у иностранству (у мисијама УН);
- обука припадника структура безбедности.

Унутрашња организација и формација Жандармерије више пута се мењала од њеног формирања. Тренутно Жандармерија се састоји од:

- Команде Жандармерије (седиште у Београду),
- Ронилачке јединице (седиште у Београду), у свом саставу има ронилачки и наутички вод,
- четири одреда Жандармерије: у Београду, Новом Саду, Нишу и Краљеву

Одред Жандармерије у свом саставу има:

- Команду Одрода,
- Специјалистичку јединицу (команда јединице, четири противтеротистичка тима, један извиђачки тим, снајперски тим, тим водича службених паса и тим за минско експлозивна средства),
- четири јединице опште намене (команда јединице, три вода опште намене и вод за ватрену подршку),
- Јединицу специјалних возила (команда јединице, два вода специјалних возила),
- Одред у Београду има Јединицу, а остали одреди по један вод за обезбеђење објеката (Жандармерија, 2020).

Попуна радних места у Жандармерији

Дирекција полиције, на захтев Жандармерије, обавештава организациону јединицу надлежну за послове управљања људским ресурсима о потреби попуне радног места у Жандармерији.

Организациона јединица надлежна за послове управљања људским ресурсима, у складу са кадровским планом, финансијским средствима и планом обука даје сагласност за попуну радног места „жандарм” и припрема обавештење о спровођењу Селекционе и Основне обуке за Жандармерију које садржи информације о начину и крајњем року пријављивања полицијских службеника, као и податке о дужини трајања обука за Жандармерију.

Саставни део обавештења из става 2. овог члана је Пријава за Селекциону обуку/тестирање/избор кандидата.

Обавештење се поставља на огласној табли организационих јединица и на Интранет сајту Министарства.

Критеријуми за избор полазника Селекционе обуке за радно место „жандарм” су:

- 1) да није старији од 32 године;
- 2) да има најмање једну годину ефикасног радног стажа на полицијским пословима у статусу овлашћеног службеног лица;
- 3) да поседује возачку дозволу за управљање моторним возилом „Б” категорије;
- 4) да има последње две године позитивне годишње оцене рада;
- 5) да је на проверама обучености и стручне оспособљености за годину која претходи години у којој подноси пријаву остварио оцену најмање „врло добар 4”.

Кандидат који испуњава услове из става 1. овог члана, подноси пријаву за Селекциону обуку за Жандармерију, организационој јединици надлежној за послове управљања људским ресурсима према месту рада.

Када се попуњавање радног места „жандарм” спроводи путем јавног конкурса, на Селекциону и Основну обуку за Жандармерију могу се примити кандидати који испуњавају услове за заснивање радног односа прописане Законом о полицији и који:

- 1) нису старији од 24 године;
- 2) поседују возачку дозволу за управљање моторним возилом „Б” категорије;
- 3) испуне услове селекционог тестирања;
- 4) су способни за похађање Селекционе обуке за Жандармерију сходно резултатима са претходног лекарског прегледа.

Министарство са кандидатом који испуњава услове из става 1. овог члана закључује Уговор о уређивању међусобних права и обавеза за полазнике Селекционе и Основне обуке за Жандармерију.

Уговор се закључује на период трајања Селекционе и Основне обуке за Жандармерију.

Кандидат за пријем и рад у Министарству који са успехом заврши Селекциону и Основну обуку за Жандармерију прима се на радно место „жандарм” уз услов да у року од годину дана од дана заснивања радног односа заврши полицијску обуку основног нивоа и положи стручни испит у законом утврђеном року.

Директор полиције, решењем образује Комисију за избор полазника за Селекциону обуку и Основну обуку за Жандармерију и попуно радних места у Жандармерији за које је предвиђена Селекциона и Основна обука.

Комисија има најмање три члана, а чине је представник Дирекције полиције који је и председник, представник организационе јединице надлежне за послове управљања људским ресурсима и представник Жандармерије (Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције, 2019).

Наоружање и опрема Жандармерије

Наоружање и опрема на задужењу у јединицама Жандармерије прилагођени су потребама наменских задатака и послова. Набавке се реализују одлуком Команде и у сарадњи са руководством МУП-а, а сходно потребама јединице и уступљеним ресурсима.

У категорији полуаутоматских пиштоља основни модели на задужењу су „СZ-99“ у калибру 9mm, националног произвођача „Застава оружје“. За потребе специјалистичких јединица набављени су и аустријски „Glock-17 Gen 3“ у калибру 9x19

mm Parabellum. Јединице располажу и одређеним контингентом швајцарских „SIG Sauer P-220“ а за потребе обуке припадника употребљавају се и револвери „Amadeo Rosi“, „Smith&Wesson“, „Застава оружје“ и други. Имајући у виду индивидуалне афинитете припадника старешине дозвољавају одређене модификације личног наоружања, попут монтирања различитих типова механичких и рефлексних нишана, тактичких лампи, модификације рукохвата и томе слично.

У категорији аутомата основни модели у употреби јесу „НК-МР 5“ у различитим варијантама. За потребе специјалистичких јединица набављени су и различити додаци којима се разни модели могу прилагођавати различитим потребама на терену. У употреби су и модели „Застава М-92“, рађени по систему „Калашњиков“, у пушчаном калибру 7,62x39mm, које произвођач „Застава оружје“ ипак означава као аутомате. Када је реч о примарном наоружању, на задужењу је више модела, углавном варијације система „Калашњиков“. Специјалистичке јединице Жандармерије располажу значајним контингентом веома квалитетних карабина „Colt М-4 А-4 Commando“ у калибру 5,56x45mm NATO.

Слика 3. Припадници Жандармерије са наоружањем (Žandarmerija Republike Srbije, 2020)

За потребе специјалних операција, посебно приликом упада у објекте и чишћења просторија употребљавају се борбене сачмарице националног произвођача „Застава оружје“ а јединице располажу и одређеним контингентом сачмарица „Remington 887 Nitro Mag Tactical“ у калибру 12.

За потребе прецизног гађања припадници Жандармерије Републике Србије употребљавају полуаутоматске пушке „Застава М-76“ у 7,92x57mm, као и „Застава М-91“ у 7,62x54 R, које је национални произвођач конструисао по узору на систем „Калашњиков“.

У категорији средстава за подршку сврставају се лаки митраљези „Застава М-84“ у калибру 7,62x54 R, националног произвођача „Застава оружје“, који су се показали као изузетно поуздани у свим климатско-теренским условима. У употреби су и тешки митраљези „Browning“.

За потребе интервенција припадници дуже неколико дводелних униформи и комбинезона. Преко униформи припадници за потребе интервенција облаче прслуке

различитих намена. Тако, приликом извршавања задатака и послова у вези са јавним редом и миром жандарми облаче црне анти-траума прслуке, а заштитни комплет овом приликом чине и кацига са заштитним визиром, као и штитници за надлактице и потколенице.

Јединице Жандармерије располажу поузданим теренским возилима различитих намена. За превоз људства и опреме користе се различита комби возила, као и теренски ципови попут „*Land Rover Defender*“ и специфични мотоцикли „квадови“. Потребама јединице прилагођена су борбено-оклопна возила пешадије, производи националне наменске индустрије, „*М-86*“, као и „*Лазар 2*“ и „*Лазар 3*“ у различитим конфигурацијама (Жандармерија Републике Србије, 2020).

Слика 4. Оклопно возило Жандармерије (Жандармерија Републике Србије, 2020)

УЛОГА ЖАНДАРМЕРИЈЕ У ОТКЛАЊАЊУ ТЕРОРИСТИЧКИХ АКТА

Терористички акт је политички акт који обично извршава нека организована група, која том приликом намерно извршава убиство или наношење другог великог зла цивилном становништву, државним званичницима или недужним лицима, или се прети таквим чином, као и намерно наношење велике штете имовини или претња таквом штетом.

Дефинише се као противзаконита, планска, организована, вољна, изузетно брутална делатност чланова неке организације која је усмерена против живота, здравља, слободе, имовине људи ради изазивања страха у конкретној средини посредством које ће се изнудити уступци политичке природе. Терористичким актима се не жели нужно срушити или узети власт, већ се власт жели присилити на уступке који нису у складу са законом. Бруталност, неморалност и ирационалност су карактеристике терористичког акта које му дају посебну конотацију и сврставају у ред највећих злочина и опасности данашњице. Ове карактеристике указују на смисао тероризма, као бруталног насиља, које нема обзира ни према каквим моралним, обичајним, друштвеним и другим нормама, а све ради остваривања каквих ирационалних циљева (Павловић, 2017).

Избор жртве или објекта напада једна је од најзначајнијих карактеристика тероризма - подразумева велику разноликост. Стиче се утисак да нема жртве, нити објекта који не може бити мета терористичког напада. Тако мета терористичког напада може бити све оно што има везе са одређеним правним поретком, било да се ради о становништву, било о разним објектима (државним, репрезентативним, симболичким итд).

Основно кривично дело тероризма је одређено у члану 391. Кривичног законика (без обзира да ли је управљено против Републике Србије, стране државе или међународне организације) са бројним облицима радње извршења.

Последице терористичких аката осим људских жртава, подразумевају и велике материјалне штете, које је неопходно санирати веома брзо, што се у неким случајевима ради паралелно са акцијама трагања за преживелима. Функционисање медицинских и комуналних служби локалне самоуправе је од велике важности. При санирању последица терористичких аката у првом плану је брзина. Приликом организовања противтерористичке делатности треба полазити од тероризма као процеса, у коме постоје везе и односи између елемената процеса: узроци - носилац - циљ - жртве - последице (Мијалковски, 2003).

У начелу, супростављање тероризму обухвата:

- превентивне мере,
- репресивне мере и
- борбене активности и противтерористичка дејства.

Превентивне мере обухватају:

- васпитно-образовне,
- нормативно-правне,
- организационе,

- превентивне полицијске и криминалистичке (тактичко-техничке),
- психолошко-пропагандне,
- безбедносне мере: физичко и техничко обезбеђење и заштита виталних објеката, најважнијих државних руководилаца, масовних скупова и манифестација, контраобавештајна заштита и др.;

- административне мере: одузимање пасоша и сл.

Репресивне (неборбене) мере:

- репресивне полицијске мере: хапшење лица осумњичених за тероризам, рације, блокаде, ограничења кретања на одређеном простору, изолација, разбијање сепаратистичких демонстрација и штрајкова,

- казнено-правне мере: кривично гоњење лица оптужених за тероризам.

Борбене активности обухватају борбена дејства органа и јединица Министарства унутрашњих послова (МУП-а), односно полиције и војске. Ту спадају разоружавање наоружаних терориста, ослобађање задржаних талаца, "чишћење" терена од терористичких банди, напади на упоришта побуњеника и центре за обуку, оружане војнополицијске акције већих размера против већих наоружаних терористичких банди на већем простору. У борбене активности могу се сврстати и акције узвраћања силом када је реч о међународном тероризму, као одговор на терористичке акције које долазе са територије других држава (напади авијацијом и специјалним снагама на објекте и упоришта терориста и сл.) (Мијалковски, 2003).

Једна од основних специфичности борбе као и уклањања последица терористичких аката јесте ангажовање мањих формација, по правилу тактичких тимова и група састављених од посебно обучених оперативаца, а ради решавања сложених кризних ситуација. Предност ангажовања састоји се у високој мобилности ових формација, као и специјалистичким вештинама кадра које су претпоставка њихове поузданости. Темелне припреме дејстава подразумевају брзу и прецизну обраду информација, затим брзо и тачно преношење наређења и наравно правилно тумачење заповести. Нужна претпоставка овоме јесте успостављање ваљане комуникације између елемената распоређених на терену, а приликом извођења дејстава, посебно уколико у томе учествује више формација, нужна је добра координација радњи и поступања. Ово се у пракси постиже организовањем кризно-оперативног штаба у непосредној близини кризне ситуације у који се шаљу све прикупљене информације, односно из којег излазе сва наређења и упућују се елементима на терену (Павловић, 2017).

Позиције терориста су врло често добро утврђене, а уколико су унапред одабране, онда се бирају тако да терористима омогућавају добру прегледност окружења (што нужно значи и отежан прилаз нападача), добар заклон, односно добар правац евентуалног повлачења са положаја. Маневри Жандармерије се прилагођавају конфигурацији терена и могу бити широки на отвореном простору, односно сужени у затвореним објектима. Такође, напредовање терориста врло често није могуће без излагања непријатељској ватри, те је стога фактор изненађења (уколико га је могуће остварити) од огромног значаја. Уколико је реч о посебно обученим службеницима полиције тј. жандармерије, терористи могу имати потешкоћа у прецизном лоцирању

њихових положаја, јер, примера ради, дејствујући из унутрашњости објеката додатно маскирају свој положај.

Уколико је потребно обезбедити подршку ударним тимовима или групама, пре свега ради уништавања ватрених и добро утврђених положаја бранилаца, или ради заштите напредовања, ангажује се посебно опремљена механизација. Руководиће целокупном операцијом на терену изводи се, по правилу, из једног центра. Руководилац операције на терену у сваком моменту мора имати увид у распоред тимова и борбених група, као и то у каквим ситуацијама се налазе.

По отпочињању, битно је да се дејства изводе брзо и ефикасно. Свако успоравање решавање кризне ситуације је контрапродуктивно јер се тиме губи почетна предност и терористима оставља могућност да се опорави од првобитног шока (посебно уколико је напад био изненадан), реорганизује и утврди на неким новим тачкама. С обзиром на специфичност дејстава, компликације и непредвиђене околности су реална могућност и често се дешавају, а у том случају неопходно је брзо их отклонити и наставити по плану.

У непланираним ситуацијама често од великог значаја могу бити импровизација, самоиницијатива оперативаца на терену који непосредно изводе напад, која у ствари представља одговор на новонастале околности. Приликом решавања кризних ситуација у урбаној средини, посебно ако је реч о насељеној, веома отежавајућа околност јесте управо присуство цивилних лица. Основни принцип којим се безбедносне снаге воде јесте заштита живота и имовине цивилног становништва у што већој мери. Ради тога, приликом израде оперативног плана користе се посебне тактичке методе ради минимализовања могућности цивилних жртава.

Уколико претходна евакуација становништва није била тактички оправдана, онда се приликом извођења напада сви пронађени цивили одмах евакуишу изван зоне дејстава на унапред одређене тријажне локације, где се врши њихово збрињавање и провера идентитета.

Решавање кризних ситуација у урбаној средини захтева посебну обученост оперативаца који непосредно реализују напад, као и тактичку умешност руководиоца. Неопходна је интензивна комуникација и сарадња на свим нивоима. Од изузетног значаја је и посебна опрема и наоружање, који морају бити поуздани и у одличном стању. Управо зато руководства националних земаља, или других система, улажу велике ресурсе у опремање посебно обученог кадра, те приговори како је одржавање јединица за специјалне намене превише скупо једноставно нису оправдани. Заштита живота и тела грађана, као и њихове имовине, као и заштита читавог националног система, треба да буду највиши постулати којима државно руководство треба да се води.

Борба против тероризма, једноставније речено, подразумева скуп тактичко-оперативних радњи, утемељених на правним прописима земље, које изводе безбедносне структуре ради спречавања извођења терористичких напада (противтерористичка дејства), односно ради што брже санације штетних последица терористичких аката (антитерористичка дејства) (Милошевић, 2005).

После самог чина терористичког акта који може бити са мањим, већим и великим последицама долази до потребе санирања насталих последица. Припадници Жандармерије поред учествовања у фази превенције терористичког акта, затим фази приправности, учествују и у фази санирања последица терористичких аката.

Након хватања или елиминисања терориста, следеће што треба урадити јесте пружање прве помоћи најугроженијим жртвама које су били учесници у терористичком акту (отмица, киднаповање, талачка криза, итд). Свим особама којима је то потребно, треба указати прву помоћ у зависности од терористичког акта који се деси. Увек треба направити приоритете ако има повређених или рањених, прво треба њима указати прву помоћ и склонити цивиле на најсигурније место док не стигну екипе хитне помоћи.

Снаге првог одговора, у смислу оперативних мера и радњи, су снаге које по насталој опасности или насталој последици излазе прве на место инцидента или несреће и одговарају на насталу опасност (претњу или последицу). Овде разликујемо снаге првог одговора на претњу и снаге првог одговора на насталу последицу. Снаге првог одговора на терористичку претњу су: агенције за спровођење закона - полицијске снаге – жандармерија.

Снаге првог одговора на последице терористичког напада или удара су ватрогасне и спасилачке снаге, цивилна заштита, хитна медицинска помоћ и оперативни састави других служби. Снагама првог одговора асистирају снаге проширеног одговора, односно снаге истог или сличног састава са истог или вишег нивоа власти (специјалне и регуларне снаге полиције, ватрогасци, цивилна заштита, и други) (Милошевић, 2005).

УЛОГА И ЗНАЧАЈ ЖАНДАРМЕРИЈЕ У ВАНРЕДНИМ СИТУАЦИЈАМА

Ванредне ситуације су постале учесталије, разноврсније и без обзира да ли су настале деловањем човека или природе, сваког дана проузрокују све веће последице по људе, материјална добра и животну средину. Велики број фактора утиче и условљава успостављање јединствене дефиниције ванредне ситуације која би била јединствена, свеобухватна и прецизна, која би обухватила све њихове карактеристике и специфичности. Дефиниција ванредне ситуације се одређује према јасним потребама.

Уједињене нације нпр. ванредну ситуацију третирају као последицу катастрофа, а њу дефинишу као „озбиљан распад функционисања друштва, који проузрокује људске, материјалне губитке или губитке природног окружења чиме се онемогућава једној земљи да користи своје ресурсе за опстанак живота у погођеној средини“. Појмовно одређење ванредних ситуација опредељују различите врсте опасности, које угрожавају безбедност и које, узроковане дејством природе или делатношћу људског фактора, могу да доведу до њеног настанка на одређеној територији (Јосиповић, 2016).

Специјалне јединице се углавном оснивају у оквиру регуларних војних и полицијских снага. Намењене су пре свега извршавању посебних задатака који захтевају специфична знања и вештине, обуку и опрему које регуларне јединице не поседују у том обиму. У Србији тренутно постоје три специјалне јединице: две полицијске и једна војна. И једне и друге су првенствено намењене за борбу против тероризма. Уз то полицијске јединице користе се још и за обезбеђење јавних скупова и манифестација, односно за обезбеђење важних локација и важних домаћих и страних личности, као и за извођење високоризичних хапшења и сличних акција.

Поред ових активности припадници специјалних јединица како војске тако и полиције Републике Србије могу се ангажовати у ванредним ситуацијама на смањењу односно отклањању последица по живот, животну средину и материјална добра људи. За испуњење специфичних захтева у Војсци Србије основана је Специјална бригада, док се у саставу Министарства унутрашњих послова Републике Србије налазе Жандармерија и Специјална антитерористичка јединица (САЈ).

Специјалне јединице се међусобно разликују по унутрашњој организацији и по бројности. За разлику од регуларних јединица Специјалне јединице пролазе интензивније обуке и имају оштрији критеријум пријема. Такође, имају приоритет у набавци опреме и наоружања. Обуке које пролазе усмерене су на оспособљавање припадника специјалних јединица да одговоре на најзахтевније задатке: алпинизам, падобранство, снајперска обука, обука за минско-експлозивна средства, роњење, курс за водиче службених паса, курсеви за мировне операције и др. Обуке се врше у седиштима јединица и центрима широм Србије. У зависности од врсте обука она се може обављати у урбаном или руралном окружењу.

Поред стицања специјалних вештина припадници се опремају и најсавременијим наоружањем опремом и средствима транспорта па тако поред стандардног стрељачког наоружања која је у употреби у војсци и полицији, ове јединице, због блиске борбе и борбе у урбаним срединама користе аутоматско оружје домаће и стране производње. У

употреби су различите врсте пиштоља као и домаће и стране снајперске пушке. Од возила и летелица често користе блиндирана и адаптирана возила, као и хеликоптере за брзо транспортовање и подршку (Јосиповић, 2016).

Улога Жандармерије у ванредним ситуацијама уређена је Законом о ванредним ситуацијама. Министарство унутрашњих послова обезбеђује учешће полиције и других организационих јединица Министарства у спровођењу мера и извршавању задатака заштите и спасавања.

Основни задатак односно улога Жандармерије је помоћ тј. асистенција приликом ванредне ситуације другим субјектима заштите и спасавања. Жандармерија треба да створи услове тј. омогући другим органима да врше своје активности. Те активности Жандармерије односе се на обезбеђење саобраћајница, постављање пунктова и патрола, спречавање вршења кривичних дела и заштити имовине.

Такође, обезбеђивање дистрибутивних центара хуманитарне помоћи као и директно достављање хуманитарне помоћи заједно са радницима Црвеног крста. Обезбеђивање лица места кривичног дела као и места где се нађу жртве настрадале у околним местима у ванредној ситуацији. Процена на терену свих околности и дефинисање који су то делови града, улица и кућа где је могућ повратак после евакуације и евентуалне санације. То су и редовне активности припадника Жандармерије у обављању својих свакодневних дужности и када не учествују у ванредним ситуацијама.

Жандармерија у ванредним ситуацијама делује у садејству са другим службама – Војском Републике Србије, ватрогасно-спасилачке јединице, служба хитне медицинске помоћи, припадници локалне самоуправе и други. Њихов рад координира штаб за ванредне ситуације. У зависности од потреба тј. размера страдања упућују се припадници Жандармерије у формацији једне чете којом заповеда командир чете или више чета када командује помоћник команданта или командант Жандармерије.

Постоје чете опште намене и специјализоване чете. Жандармерија није опремљена да делује самостално већ у садејству са другим субјектима заштите и спасавања током ванредне ситуације. Специјалне јединице састављене су од специјалних тимова као што су Алпинистички тим и Тим противдиверзионе заштите. Припадници тих јединица поред обуке за борбена дејства пролазе и друге специјалистичке обуке као што је спасавање из воде, са неприступачних терена, из пећина, жичара, рушевина као и обуку противпожарне заштите.

Све ове активности чине Жандармерију јако важним субјектом система заштите и спасавања јер управо се могућностима, способностима и специфичностима које поседују, намећу као важан фактор у отклањању последица ванредних ситуација. Захваљујући својој специјалности, стручности, техничкој опремљености и пре свега обучености јединица, Жандармерија је један од носећих стубова система заштите и спасавања. Да би одговорили на најзахтевније изазове који се стављају пред припаднике ове специјалне јединице спроводи се константно усавршавање и тренинг њихових вештина и могућности као и техничко опремање. Њихов посао и циљ је да у сваком моменту буду на располагању (Јосиповић, 2016).

Поред увежбавања и тактичког усавршавања постоји потреба за континуираним техничким зановљавањем и међународном сарадњом и разменом искустава и сазнања са јединицама сличне намене. Доказ да су неопходни у систему заштите и спасавања тј.

Сектору за ванредне ситуације показују њихова учешћа у не малом броју ванредних ситуација. У поплавама које су последњих година погодиле Републику Србију јединица Жандармерије имала је значајну улогу. Улога припадника Жандармерије била је евакуација и спасавање становништва чамцима, теренским возилима и хеликоптерима. Припадници Жандармерије били су присутни у најугроженијим подручјима и поред евакуације становништва, животиња и материјалних добара својим возилима допремали су храну, лекове, воду, хигијену и основна средства за живот људима који нису могли или нису хтели да буду евакуисани. Припадници Жандармерије били су присутни и на насипима где су пунили џакове са песком како не би дошло до изливања река. Улога јединице огледала се и у спречавању извршења кривичних дела (тешке крађе) који нису били ретка појава у подручјима погођеним поплавама. Захваљујући својој обучености, опреми (ронилачка одела, гумени чамци, заштитне кациге) и техници (теренска возила, хеликоптери, моторни чамци) стизали су до најнепреступачнијих места како би помогли угроженом становништву. За време ванредне ситуације јединица Жандармерије обезбеђивала је објекте од виталног значаја тј. критичну инфраструктуру (термоелектране у Лазаревцу и Пожаревцу) (Јосиповић, 2016).

Потенцијални узроци ванредних ситуација

Улога и допринос јединице Жандармерије се не огледа само у деловању током ванредне ситуације већ јединица делује и превентивно тако што контролише поједине ситуације и околности које због своје специфичности и природе лако могу прерасти у догађаје који могу добити карактер ванредне ситуације.

У свакодневном и редовном обављању својих активности и дужности, јединица Жандармерије делује превентивно и реактивно на спречавању и отклањању узрока ванредних ситуација.

У надлежности ове специјалне јединице полиције јесте обезбеђивање јавних скупова, спортских приредби и других места окупљања грађана. Такође учествују у обезбеђивању приликом транспорта радиоактивних, експлозивних и других опасних материја које се транспортују кроз територију Републике Србије. Масовна окупљања грађана било да су то спортске приредбе или неки други повод потенцијална су мета терористичких напада, постављања и употреба експлозивних средстава, подметања пожара.

Код транспорта радиоактивног отпада и других експлозивних и опасних материја такође постоји потенцијална опасност да одређени транспорт буде мета терористичког напада али до акцидента може довести и читав низ других фактора као што је саобраћајни удес. С тога, с обзиром на последице које може изазвати претња такве врсте терета поверава се стручним и оспособљеним службама, као што је Жандармерија (Јосиповић, 2016).

Процедуре Жанدارмерије за време одржавања јавних скупова

Задаци руководиоца анажованих снага Жандармерије у случају најаве подметања експлозивних направа или терористичких напада, пожара и слично:

- да преко других организационих јединица изврши провере навода да ли је дојава лажна и уколико је истинита, предузима следеће мере;
- ступа у контакт са организатором и захтева да званични спикер преко разгласа позове посетиоце да мирно напусте простор стадиона и шире околине;
- да редарска служба упозорава грађане да се удаље од објекта и непосредне околине;
- да ангажује довољан број екипа полицијских службеника који ће пружати помоћ редарској служби за време пражњења стадиона и усмеравање посетилаца;
- да преко организатора и других субјеката предузме мере на ангажовању већег броја екипа хитне помоћи, да захтева довољан број припадника Сектора за ванредне ситуације;
- да преко руководиоца саобраћајног обезбеђења обезбеди затварање саобраћаја у зони стадиона и да омогући приоритетан пролаз возила хитне помоћи, Сектора за ванредне ситуације, јединица полиције и других чинилаца;
- да са полицијским службеницима блокира ширу околину стадиона и не дозволи прилаз лицима ради своје личне безбедности, организује јединицу на хватању извршилаца и предузима друге мере у складу са законом и овлашћењима;
- организује и са другим полицијским службеницима из чете ПДЗ (против диверзиона заштита) врши КД преглед стадиона;

Постојање и спровођење оваквих процедура у многоструци чини ефикаснијим деловање и извршавање задатака припадника Жандармерије како у контролисању потенцијалних опасности да наступи ванредна ситуација тако и у отклањању узрока и спречавању настајања штетних последица по живот и здравље људи, материјалних добара и животне средине (Јосиповић, 2016).

ЖАНДАРМЕРИЈА И ДРУГЕ ЈЕДИНИЦЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Жандармерија и САЈ – разлике и сличности

Специјална антитерористичка јединица је организациона јединица у саставу Дирекције полиције Министарства унутрашњих послова.

Специјална антитерористичка јединица (САЈ) је савремена, високопрофесионална антитерористичка јединица полиције, уско специјализована и опремљена најсавременијом специјалистичком опремом, намењена за извршавање сложених и високоризичних задатака безбедности и заштите Републике Србије и њених грађана. То се пре свега односи на борбу против тероризма на тактичком нивоу, као и на пружање асистенције Управи криминалистичке полиције и другим организационим јединицама МУП-а приликом лишавања слободе чланова организованих криминалних група, посебно у ситуацијама где се очекује пружање отпора ватреним оружјем.

Искуство стицано деценијама и програм обуке сачињен по узору на светске антитерористичке јединице, створили су изузетно обучену, веома покретну и савремено опремљену оперативну јединицу, оспособљену и спремну да реши најтеже ситуације.

Намењена је за извршавање следећих високоризичних задатака, у складу са законским прописима и овлашћењима:

- планирање и извршавање најсложенијих безбедносних задатака у борби против тероризма,
- интервенције у случају талачких ситуација,
- интервенције у случају отмице ваздухоплова и других кризних ситуација у ваздухопловима,
- интервенције у случају барикадирања и пружања отпора ватреним оружјем,
- лишавање слободе чланова организованих криминалних група у сарадњи са другим организационим јединицама МУП-а,
- обезбеђење личности и објеката који су према процени надлежних државних органа безбедносно угрожени.

Мото јединице представљају речи војводе Живојина Мишића: „Ко сме, тај може, ко не зна за страх, тај иде напред“.

Програм обуке за припаднике САЈ-а је напоран, комплексан и дуготрајан. Њен циљ је да припаднике стручно оспособи, тактички увежба и физички и психолошки припреми за извршавање најсложенијих задатака (Специјална антитерористичка јединица, 2020).

Систем обуке за припаднике САЈ-а чине:

- селективна обука
- основна антитерористичка обука
- виша антитерористичка обука
- редовна обука готових снага

Поред обуке која се реализује у Специјалној антитерористичкој јединици, део припадника се усавшава и обучава у наставним центрима и програмима у оквиру Министарства унутрашњих послова, наставним центрима Војске Србије, као и у програмима и активностима међународне сарадње у иностранству.

Специјална антитерористичка јединица је формирана 18. децембра 1978. године у саставу тадашњег Републичког секретаријата за унутрашње послове, Социјалистичке Републике Србије. Првобитни назив је био Јединица милиције за специјална дејства и била је намењена за извршавање најсложенијих безбедносних задатака, са високим степеном ризика, који није био у стању да реши редовни састав милиције (Специјална антитерористичка јединица, 2020).

Жандармерија је бројчано већа формација од САЈ-а и броји око 4000 припадника док САЈ у свом саставу има 150 припадника у активном саставу и још 50 људи у помоћним службама. Специјалне јединице попуњавају се по принципу добровољног пријављивања и уз примену посебног поступка селекције (Јосиповић, 2016). Као далеко многољуднија јединица од САЈ-а има већи делокруг рада тј више разноврсних задатака. Међутим, наводећи надлежности и задатке једне и друге организационе јединице МУП-а увиђамо доста преклапања.

Примарни задатак обе јединице јесте борба против тероризма, обезбеђивање објеката и личности као и пружање помоћи другим организационим јединицама МУП-а приликом лишавања слободе чланова организованих криминалних група такође је у надлежности обе јединице. Обука је дуготрајна и веома захтевна за припаднике и Жандармерије и САЈ-а, што значи да не може свако из МУП-а да прође обуку и буде примљен. Обе организационе јединице полиције су високопрофесионалне, врхунски обучене и мобилне у сваком тренутку намењене за извршавање високоризичних и сложених безбедносних задатака које поседују најсавременије наоружање и специјалистичку опрему.

Разлика у задацима постоји, али није велика па се с разлогом поставља питање да ли је неопходно постојање две овакве јединице чији је примарни задатак борба против тероризма. До 2016. године у саставу Министарства унутрашњих послова Р.Србије била је и Противтерористичка јединица (ПТЈ) која је имала веома сличне ако не и исте карактеристике као и САЈ, па су се ове две јединице фузионисале тј ПТЈ је интегрисан у састав САЈ-а.

Жандармерија и војна полиција

Војна полиција врши послове сузбијања криминалитета, контроле и одржавања војног реда и дисциплине, обезбеђења одређених личности, најзначајнијих војних објеката, докумената и наоружања, регулисања и контроле војног путног саобраћаја, управне послове који се односе на држање и ношење оружја у складу са овим законом и послове противтерористичке заштите у Министарству одбране и Војсци Србије, а по одлуци министра одбране послове обезбеђења одређених личности и противтерористичке заштите врши и ван Министарства одбране и Војске Србије (Закон о Војсци Србије, 2019).

Управа војне полиције Војске Србије део је Министарства одбране и делује самостално у односу на остале управе Министарства са посебним задацима и овлашћењима. Њена намена јесте обављање извршних послова војне полиције и послова опште безбедности. Међутим, у системима безбедности неких других држава као на

пример Италије, Француске, Португала ту функцију обавља њихова жандармерија. Разлози зашто српска Жандармерија нема ову функцију је зато што, пре свега, припада Министарству унутрашњих послова и већ постоје органи и јединице војне полиције за обављање послова полиције у оквиру Министарства одбране и Војске Србије (Војна полиција, 2020).

Проблеми у функционисању Жандармерије

У Закону о Војсци Србије у члану 111 јасно је дефинисано: „Официр, односно подофицир коме служба престаје због потребе службе може се упутити на преквалификацију за цивилна занимања или послове. Преквалификација се организује на нивоу степена стручне спреме лица које се упућује или у nižем степену стручне спреме ако то прихвати лице које се упућује“ (Закон о Војсци Србије, 2019). Иако припадници Жандармерије нису војна лица али јесу припадници посебних снага безбедности, нигде у Закону о полицији не постоји програм за преквалификацију припадника ове јединице и чиме би могли да се баве када више не испуњавају услове за рад у служби. Ово је јако важно регулисати за припаднике не само Жандармерије него у других специјалних и посебних јединица који легално поседују оружје и годинама раде под великим притиском и изложени су огромном ризику по живот.

Други проблем у функционисању ове јединице јесте прекомерна употреба силе. Сви припадници Дирекције полиције дужни су да се строго придржавају овлашћења регулисаних законом као и сразмерности у употреби принуде. Међутим, септембра 2014. године догодио се инцидент који је могао имати фаталне последице. Те године припадници Жандармерије претукли су брата тадашњег премијера а данашњег председника Републике Србије, брата тадашњег градоначелника Београда као и њихово обезбеђење. Шта се заправо догодило? Припадници Жандармерије забранили су кретање у одређеном делу града што им је и дозвољено чланом 51 Закона о полицији (Закон о полицији, 2018). Жртве овог пребијања дошли су у сукоб са припадницима Жандармерије не желећи да поштују њихову наредбу а жандарми су применили силу. Оно што је био проблем јесте то што је сила употребљена преко дозвољене мере. Још већи проблем је што су припадници обезбеђења претучених били заправо припадници Војске Србије (неки од њих и наоружани) али на срећу није било смртних последица. Највећи проблем целе ове ситуације јесте употреба припадника Војске Србије у циљу обезбеђења личности која није високи државни функционер где се замало избегао оружани сукоб између припадника Жандармерије и Војске Србије (Novi magazin, 2014).

Није први пут да се дешава прекомерна употреба силе од стране припадника Жандармерије. Честа је појава на јавним скуповима (демонстрацијама, спортским приредбама итд.) али то не значи да јединица систематски примењује овакав поступак. Овде су наведени неки примери у којима Жандармерија прелази дозвољене границе, чији су припадници кажњени због тога у складу са законом, али то не доводи у питање оправданост употребе силе у таквим ситуацијама.

ЖАНДАРМЕРИЈА У СИСТЕМУ БЕЗБЕДНОСТИ ДРУГИХ ДРЖАВА

До сада смо се упознали са Жандармеријом Републике Србије – настанак и развој кроз историју, која јој је улога, које су њене надлежности, сврха, задаци које испуњава, обученост припадника јединице, опрема која поседује, место у организационој структури али и коме одговара тј којем министарству припада. Код нас је то Министарство унутрашњих послова Републике Србије. Међутим, с обзиром на специфичну безбедносну јединицу, њено наоружање и послове којима се бави као и мале разлике између ње и регуларне војске, упоредићемо место и улогу Жандармерије других држава са нашом.

Италија

Жандармерија Италије („*Carabinieri*“ – у преводу „они који носе *carabini*“, пушку коју су припадници користили на самом почетку свога деловања) основана је 13.07.1814. у Торину од стране краља Сардиније Виторија Емануела I. Дана 24.01.1861. Карабињери су именовани као „Прва снага“ новоосноване националне војне организације, а 31.03.2000. уздигнути на статус Оружаних снага. Од тада па све до данас Карабињери имају двоструку функцију - националне одбране, на првом месту с поштовањем осталих јединица Оружаних снага Италије, као и улога полиције са посебним надлежностима. Ова привилегована позиција, као и присуство Карабињера у сваком делу земље, чак и у најмањим селима, јесте најзначајнија карактеристика ове институције.

На челу Карабињера налази се командант са чином генерала који је именован декретом председника Републике и Савета министара а на предлог министра одбране. Као стални члан са правом гласа учествује у раду Врховног савета Оружаних снага као и Националног комитета за ред и националну безбедност и Генералног савета за борбу против организованог криминала. Командант Карабињера је у рангу са командантима осталих видова Оружаних снага Италије (копнене војске, морнарице и ваздухопловства), што значи да Карабињери на неки начин јесу вид за себе а сва четири команданта одговарају начелнику Генералштаба Оружаних снага Италије (Командни ланац полицијских и оружаних снага Италије, 2019). На слици испод приказана је хијерархија врховне команде Карабињера где се види да команданту Карабињера одговарају заменик команданта и начелник штаба („шеф особља“) (Ministero della difesa, 2020).

Слика 5. Штаб Карабињера (Ministero della difesa, 2020)

Задаци Карабињера:

- као оружане снаге обезбеђују извршавање многих задатака - од учествовања у одбрани домовине до учествовања у мисијама одржања и очувања мира и интернационалне безбедности, као и чувања и обезбеђивања свих италијанских дипломатских и конзуларних представништава у иностранству;
- као полицијске снаге перманентно обављају све активности очувања реда и јавне безбедности - од контроле територије до служби јавног реда, чувања интереса заједнице којима су посвећени специјализовани одреди Карабињера.

У изузетним случајевима врше функцију Војне полиције за потребе Оружаних снага Италије.

Карабињери зависе:

- као део оружаних снага, преко начелника Генералштаба, од министра одбране када је у питању испуњавање војних задатака (у које се убрајају и они изузетни као војне полиције, учествовања у операцијама ван територије земље и обезбеђивања италијанских представништава у иностранству)
- као полицијске снаге функционално зависе од министра унутрашњих послова када је у питању очување реда и јавне безбедности.

С обзиром на унутрашњу организацију ове институције и специјалних одреда које поседује, одговорни су, у зависности од врсте претњи, следећим ресорним министрима:

- Министарству здравља (за превенцију криминалног угрожавања јавног здравља);
- Министарству животне средине (за спречавање наношења штете околини);
- Министарству културног наслеђа (за превенцију и очување уметничких, археолошких и историјских интереса и објеката);
- Министарству за рад и социјалну политику (Команда Карабињера за заштиту рада);
- Министарство пољопривреде (за контролу и превенцију превара у пољопривреди и прехранбеном сектору);
- Министарству спољних послова итд.

Дакле, италијанска Жандармерија је развијенија и има већи круг делатности од српске, што и не чуди јер је многољуднија и старија од модерне италијанске државе

(постоји више од двеста година). Укратко, дефиниција Карабињера би била – Оружане снаге у перманентној служби јавне безбедности (Ministero della difesa, 2020).

По сличном принципу као и у Италији, организоване су националне жандармерије Шпаније („*Guardia Civil*“) и Португала („*Guarda Nacional Republicana*“).

Француска

Национална Жандармерија Француске је једна од најстаријих институција ове земље. Она је заправо природни наследник Краљевске полиције (Royal Constabularies - „*Maréchaussée de France*“), војне снаге које су остале једине јединице за обављање полицијских послова на територији целе земље вековима. У почетку су били задужени за спровођење судских одлука и полицијских задатака које су се односиле на дезертере (дакле улога војне полиције) и пљачкаше, али се временом обим њиховог посла проширио, током Ренесансе, на све послове данашње полиције. Настанак националне Жандармерије датира још од 1720. године али од 1791. носи данашњи назив (NATO STABILITY POLICING, 2020).

Актом од 17. априла 1798. установљени су принципи акција, мисија и задатака у условима које се тичу генералне и судске полиције. Данас, национална Жандармерија осигурава јавну безбедност на 95% територије земље за 50% популације. Двадесет четири сата дневно штите институције, обављају спасавања, интервенције, истраге, хапшења и воде разне видове борби против незаконитог.

Мисије националне Жандармерије Француске:

- Судске мисије – надлежни за територију целе земље, како у градовима тако и у селима, више од четвртине задатака Жандармерије посвећено је судским дужностима.
- Административне мисије – главна карактеристика овог задатка односи се на превентивни аспект. Ова мисија заснована је на константном надзору регија где је Жандармерија задужена за очување јавне безбедности, посебно кроз контакте са становништвом.
- Војне мисије – чак и у доба мира, Жандармерија има улогу у заштити посебно важних места која могу бити од виталног значаја за државу. Такође, обавља контролу нуклеарног наоружања по наредби Владе и пружа пратњу конвојима са нуклеарним наоружањем. Штавише, Жандармерија доприноси припремама мобилизације сестринских јединица и управља резервама. Коначно, Жандармерија прати оружане снаге Француске стациониране у иностранству (војна криминалистичка полиција) и учествује у мировним мисијама (и војним и цивилним) широм света, на захтев ЕУ, Уједињених нација или НАТО-а.

Елементи Жандармерије:

1. Територијална Жандармерија – кроз контакте са грађанима доприноси општој јавној безбедности. Територијална Жандармерија укључује:

- **територијалне јединице** – Групација (*the groupement*) је командни ешалон на нивоу одељења/департамана (подела

према француској административној организацији, депарتمان је мања јединица од региона). Групација је подељена на компаније. Генерално, једну компанију Жандармерије можемо пронаћи према „арондисманима“ (мање од департамана). Под командом официра, чете су подељене на територијалне бригаде распоређене на територији према логици близине. Територијалне бригаде могу функционисати аутономно или бити организоване у заједницама бригада (здружене бригаде).

- **специјализоване јединице** - акција територијалних јединица завршава се акцијом јединица са одређеним звањем, као што су:
 - истражно-криминалистичке јединице, искључиво посвећене криминалним истрагама и судска подршка територијалним јединицама;
 - надзорни и интервencionистички водови – лоцирани на најосетљивијим подручјима у погледу преступништва, такође су задужени за пружање подршке територијалним јединицама, без обзира на оперативне потребе;
 - саобраћајне јединице: на нивоу департамана и компанија, јединице мотоциклиста, патроле на аутопутевима, водови за брзо реаговање на путевима осигуравају рад полиције на целој путној мрежи;
 - планинске јединице (PGHM): одговорни за надзор и интервенисање у планинским подручјима;
 - ваздухопловне јединице које интервенишу у хеликоптерима, док су за морску обалу и пловни пут задужене поморске јединице;
2. Мобилна Жандармерија – са 11.300 људи представља снажну општу резерву која је на располагању Влади на целокупној метрополитанској и француској прекоморској територији. Одговорна је за одржавање јавног реда, обликована да реагује у широком спектру мисија - од полицијских догађаја до успостављања реда.
 3. Група за интервенције националне Жандармерије (GIGN) – елитне јединице Жандармерије распоређене преко националне територије и у иностранству. Ова јединица учествује у специјалним операцијама покренутим у приликама озбиљних догађаја (тероризам, криминал, талачке кризе, побуне у затворима...)
 4. Републиканска Гарда – њене мисије су заштита Владе, националних институција и највиших државних власти и обезбеђивање часне службе.
 5. Специјалне гране:

- Поморска Жандармерија
- Ваздушне снаге Жандармерије
- Жандармерија задужена за програм наоружања
- Жандармерија задужена за ваздухопловни транспорт

На међународном нивоу, Жандармерија ради у правцу веће полицијске сарадње у циљу јачања унутрашње безбедности (NATO STABILITY POLICING, 2020).

На мултинационалном нивоу национална Жандармерија Француске присутна је у иностранству у следећим операцијама:

- под заставом УН у мисијама у Либану, на Косову*, на Хаитију, у ДР Конго и Обали Слоноваче
- под заставом ЕУ у мисијама у Босни, Палестини, ДР Конгу и на Косову*
- под заставом НАТО-а у Авганистану
- под националном командом у Обали Слоноваче и Чаду.

Турска

Жандармерија Републике Турске основана је 14. јуна 1839. године а данашње име носи од 1879. Представља јавне безбедносне и оружане снаге које пружају очување јавног поретка и сигурност грађана и испуњава друге дужности регулисане законима и председничким декретом. 1909. године Жандармерија Турске је придружена војном министарству и именована је Генерална Команда Жандармерије. Током Првог светског рата ова институција наставила је да одржава унутрашњи мир, али и да бележи велике успехе на бојном пољу као део оружаних снага.

Након проглашења Републике Турске октобра 1923. долази до реорганизације у смислу територијалних одреда Жандармерије. Од 1937. године у њихове задатке спада и чување турских затвора. Од 1939. године Жандармерија Турске је подељена у 3 групе:

- стациониране жандармеријске јединице
- мобилне жандармеријске јединице
- жандармеријске јединице задужене за обуку и школовање својих припадника

Ступањем на снагу Закона о снагама 1956. године Жандармерији се додељују нове дужности и одговорности као што су заштита граница, обала и територијалних вода, али и контрола, вођење истрага и спречавање кријумчарења у царинским зонама. 1968. формирана је прва авијацијска јединица Жандармерије, а 1982. обалска.

2016. године амандманом у 4. члану Закона о жандармеријској организацији, дужностима и овлашћенима донета је одлука да ће од тада па на даље Комадант Жандармерије одговарати министру унутрашњих послова Републике Турске. Комадант Жандармерије Републике Турске је официр са чином генерала.

Генерална команда Жандармерије тренутно делује 24 сата, са укупно 3.600 јединица, укључујући 3.056 унутрашњих безбедносних јединица, 218 командних јединица, 162 затворске јединице, 160 јединица заштите и 4 ваздухопловне јединице, како би се осигурала безбедност живота и имовине свих грађана.

Дужности Жандармерије Републике Турске:

- цивилне дужности – очување јавног реда и безбедности, превенција кријумчарења, истраге и предузимање потребних мера за спречавање криминала, спољна заштита затворских центара итд.;
- судске дужности - да спроводи поступке одређене у законима у вези са почињеним злочинима и да испуњава правосудне обавезе које се на њих односе;
- војне дужности – испуњавање војних дужности регулисане законом и председничким декретима (JANDARMA GENEL KOMUNTALIGI, 2020).

На међународном нивоу Жандармерија Турске присутна је у операцијама на територији Авганистана и Федерације Босне и Херцеговине под заставама НАТО-а и УН-а.

ЗАКЉУЧАК

Регуларне полицијске снаге нису у могућности да се одупру савременим безбедносним изазовима, ризицима и претњама. За одговор на сложене и високоризичне задатке потребно је постојање добро опремљене и обучене јединице. Искуства различитих држава и њихових полицијских система, указивала су на потребу образовања високопрофесионалне службе, састављене од врхунски обучених појединаца у оквиру полицијског система, чије би ангажовање било између класичних полицијских задатака и ангажовања са одређеним војним елементима. Управо због тога, по угледу на друге државе, Република Србија је формирала посебну јединицу у оквиру Дирекције полиције – Жандармерију.

Ова високооперативна јединица, у сарадњи са другим снагама безбедности, неопходна је у супротстављању онима који нарушавају јавни ред и мир у већем обиму. Њена улога није само сузбијање оваквих претњи већ и превенција и отклањање последица након несреће. Активности које ова јединица спроводи захтевају савремено наоружање и опрему као и спремност, вештину, пожртвованост, увежбаност и усредсређеност припадника формације.

Борба против тероризма као међународног зла и организованог криминала главна је брига Жандармерије, због чега јединица мора непрестано да прати и усавшава своје методе и вештине како би на најбољи начин одговорила савременим безбедносним изазовима, ризицима и претњама. Сепаратистичке тежње, стварање паравојних формација и тензије на југу Србије као и подршка другим органима и јединицама националне безбедности такође спада у надлежности српске Жандармерије.

Опрема и наоружање као и задаци и улога Жандармерије разлози су зашто многи ову формацију дефинишу као хибридную. Из истог разлога, у зависности од земље и њихове структуре оружаних снага тј система безбедности, једни сврставају Жандармерију у Министарство одбране док је код других у саставу Министарства унутрашњих послова. Све ово потврђује да је Жандармерија специјална јединица војно-полицијског типа.

Свакако, њен значај и допринос националној безбедности је немерљив и разлог постојања овакве службе не треба доводити у питање. Из свега наведеног, можда је оправдано Жандармерију сматрати „унутрашњом војском“.

Референце

- JANDARMA GENEL KOMUNTALIGI.* (2020). Преузето са Министарство унутрашњих послова Републике Турске: <https://www.jandarma.gov.tr/hakkimizda>
- Ministero della difesa.* (2020, 1). Преузето са Министарство одбране Републике Италије: <http://www.carabinieri.it/contatti>
- NATO STABILITY POLICING.* (2020). Преузето са French Gendarmerie nationale: <http://www.nspcoe.org/welcome/french-gendarmerie-nationale>
- Novi magazin.* (2014, 9 28). Преузето са novimagazin.rs: <http://www.novimagazin.rs/vesti/mediji-zandarmerija-pretukla-andreja-vucica-brata-aleksandra-vuia>
- Žandarmerija Republike Srbije.* (2020). Преузето са Specijalne jedinice: <https://specijalne-jedinice.com/Srbija/Zandarmerija.html#sthash.IZESoxCn.CWPUSTbd.dpbs>
- Браковић, Ж., & Радовић, Т. (2011). *Жандармерија у Србији (кроз законе и друге прописе)*. Криминалистичко полицијска академија Београд: Београд: Обележја, 2011 (Београд: Тито штампа).
- Војна полиција.* (2020). Преузето са Војска Србије: http://www.vs.rs/sr_lat/clanak/0ADCE2AA05F311E5ABAB00163E135070/vojna-policija
- Жандармерија.* (2020). Преузето са Министарство унутрашњих послова Републике Србије: http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/ojdpp/Zandarmerija!/ut/p/z1/04_Sj9CPyкssy0xPLMnMz0vMAfljo8zi_S19zQzdDYy83X3MjAwczbXN3X3dTYwNTA30w8EKDHAARwP9KPz6vQgpALrAqMjX2TddP6ogsSRDNzMvLV8_lioxLyWxKDe1KDMrEeiGKFRTLDzd3YcmGBh6BnibGRo4GaArcDdzBVoT
- Закон о Војсци Србије.* (2019). Преузето са Војска Србије.
- Закон о полицији.* (2018). Преузето са параграф.рс: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_policiji.html#
- Јосиповић. (2016). Улога и значај Жандармерије у ванредним ситуацијама. Преузето са <https://plus.sr.cobiss.net/opac7/bib/512905397>
- Командни ланац полицијских и оружаних снага Италије.* (2019). Преузето са https://leg16.camera.it/temiap/temi16/Tab.2_Corrispondenza%20gradi%20Forze%20armate%20e%20forze%20Polizia.pdf
- Мијалковски, М. (2003). *Тероризам и противтерористичка борба*. Београд: ВИЗ.
- Милошевић, М. (2005). *Одбрана од тероризма*. Београд: Свет књиге.
- Павловић, Р. (2017). *Улога жандармерије у отклањању последица терористичких аката: специјалистички рад*. Преузето са <https://plus.sr.cobiss.net/opac7/bib/512924341>

Специјална антитерористичка јединица. (2020). Преузето са Министарство унутрашњих послова Републике Србије: http://www.mup.gov.rs/wps/portal/sr/direkcija-policije/ojdpp/Zandarmerija!/ut/p/z1/hZBPU4MwEMU_S8fhWLKAjak3WmtEYPzDoZgLk2oIOJAwlcqMn960joc6Wve2O7_39u0ihkrEFH9vJbetVrxz_RPD1d0yxwGFMKUZDiHG6YLm9DyCBaDtAYA_KgbETutv_wNcgtDk61wiNnDbzFtVa1Qyrl646YVpX7nLwl5dSEKv

Уредба о специјалној и посебним јединицама полиције. (2019). Преузето са Службени гласник портал: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2018/47/1>

Прилог

Слика 1. Жандармерија Републике Србије	12
Слика 2. Грб Жандармерије РС.....	13
Слика 3. Припадници Жандармерије са наоружањем.....	16
Слика 4. Оклопно возило Жандармерије	17
Слика 5. Штаб Карабињера	30